

Hindi Urdu for Health

The Practice of Medicine in Hindi and Urdu

repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/64261

Hindi Urdu Flagship | South Asia Institute | Department of Asian Studies | The University of Texas at Austin

---

Unani Preparation

Like any other traditional system of medicine, Unani also relies on preparing medicines from herbs obtained from the field or the forest. This involves gathering, processing – either by cutting or other action, and then mixing it with other herbal ingredients to prepare medicines for specific ailments. The videos in this section provide a glimpse into how Unani doctors talk about this aspect of their practice.

UNANI TRAINING AND CONTRAST WITH CONVENTIONAL MEDICINE

Video URI: hdl.handle.net/2152/65773

Contents:

Hindi Transcription	2
Hindi Vocabulary	4
Hindi Questions	5
Urdu Transcription.....	7
Urdu Vocabulary	9
Urdu Questions	10

Hindi Transcription

तो ये बतायें कि इससे पहले आप कहीं और दवाखाना चला रहे थे या पहले से ही यहीं थे?

पहले से ही यहीं थे...

पहले से ही यहीं थे... हूं

तो आपके अब्बा जो हकीम रहे हैं, तो उनसे आपने क्या-क्या सबक लिया?

उनसे मैंने बहुत सबक सीखा... सब कुछ उन्होंने ही सिखाया मेरे को... जैसे पेट के बारे में है, लीवर बढ़ जाता है, या सेम प्रॉब्लम है... इस तरीके से, जैसे औरतों को लुकेरिया की शिकायत हो जाती है... ये सब यूनानी दवाओं में ही क्योर करते हैं उसको...

जो अल्फाज हैं, यूनानी दवा, ये यूनान तो ग्रीस हो गया,

जी...

यूरोपियन एक पद्धति है...

जी...

तो वो कैसे, कितने साल पहले हिन्दुस्तान की तरफ आया? इसके बारे में कुछ खुलासा करेंगे... आपके हिसाब से कब आया? कितने साल पुरानी है ये?

हिन्दुस्तान में...

जी... यूनानी, मतलब ये जो...

ये जो इलाज है...

जी...

ये कितने साल पुराना आपको लगता है?

लगभग 400 साल पुराना है ये...

हिन्दुस्तान में?

जी...

और, तो जो आपके दादा थे, और आपके के जो...

वालिद...

वालिद थे...

वो भी हकीम थे...

तो पहले जब यहां पर ये सिलसिला शुरू हुआ, तब से वो इसके साथ जुड़े हैं... मतलब आपका पूरा खानदान...

जी...

इसके साथ जुड़ा हुआ है...

जुड़ा हुआ है जी...

ये बात मुझे अपने

हमारे जो, हमारे जो दादा के जो वालिद साहब थे, हकीम अबीमुदरहमान शाह, शाबली में हकीम थे वो... उसके बाद उनके बेटे हकीम फजरर रहमान, फिर उनके बेटे हकीम खलीलुलरहमान, फिर हमारे वालिद साहब हकीम इदर अहमद, इसी काम में जुड़े हुये थे... कैराने में हमारे ताऊ जी हैं, वो भी इसी से, हकीम अंसार अहमद, हकीम लियाज अहमद इसी से जुड़े हुये हैं... हमारे एक ताया हकीम ईमान जो, अलीगढ़ यूनिवर्सिटी में हकीम थे, जो रिटायर हो गये वहां से वो... अब वो आराम कर रहे हैं अलीगढ़ में... वो भी इसी काम में हैं...

तो ये बतायें कि किस-किस किस्म के मरीज आपके पास ज्यादातर आते हैं और कौन सा इलाज आप ज्यादातर करते हैं?

मेरे पास ज्यादातर, जो औरतों के बच्चे मर जाते हैं, मरे हुये होते हैं ना... या जिन औरतों को लुकुरिया की शिकायत होती है... शिरामे रहम जिसको बोलते हैं, शिरामे रहम, कमर कटने की शिकायत, उसका इलाज होता है... और जो इंसान, जो जिसको दिमागी दौरा लगता है, जिसको मिरगी का दौरा की शिकायत हो जाती है, उसका इलाज भी हमारे पास होता है... ऐसे इलाज अब भी चल रहा है... अब ये हमारा यहां एक गांव है पास में, वहां से एक लड़का आया था, पंद्रह बीस साल का, उसको दौरा बनता था... हमारे यहां डॉक्टर अजय, एम.डी. हैं, उन्होंने उसके दिमाग में ट्यूमर बता दिया था... वो यहां, मेरे पास लेकर आये उसको मैंने यूनानी दवाओं में उसका इलाज करा, एक महीना उसका इलाज चलते हो गया, काफी ठीक है, अब उसको इस दौरान में कोई दौरा भी नहीं बना है...

सही हो रहा है...

सही हो चुका है...

ये बतायें कि ये यूनानी, बाकी जो पैथी हैं...

जी...

ऐलोपैथी है...

जी...

फर्क क्या है इनमें?

फर्क ये है कि यूनानी दवायें तो बीमारी को जड़ से निकाल देती हैं, और दवायें जो हैं वो आहिस्ता-आहिस्ता, कुछ देर के लिये, कुछ दिन के लिये तो लगता है कि मरीज ठीक है, लेकिन वो दुबारा से बीमारी लौट आती हैं... यूनानी दवाओं में ऐसा नहीं है... यूनानी में हकीम जो होते हैं वो बीमारी को लेकर नहीं चलते, वो बीमारी की जड़ को लेकर चलते हैं... ये बीमारी कहां से शुरू हुई, वहां से ले के चलते हैं... अब डॉक्टर के पास गये, उन्होंने कहा सर में दर्द हो रहा है तो दर्द की गोली दे दी... दर्द कहां से शुरू हुआ, यूनानी में वहां से ले के चलेंगे...

Hindi Vocabulary

Father	अब्बा
Unani doctor	हकीम
Lessons	सबक
Stomach, abdomen	पेट
Liver swells up	लीवर बढ़ जाता है
In this way	तरीके से
Feminine problem of leucorrhea	औरतों को लुकेरिया की शिकायत
Unani	यूनानी
In the medicines, drugs	दवाओं में
Cure, remedy, treatment	इलाज
Series	सिलसिला
Family	खानदान
Which kinds	किस-किस किस्म के
Patient	मरीज
Most	ज्यादातर
Women's children die	औरतों के बच्चे मर जाते हैं
Dead	मरे हुये
Women	औरतों को
Leucorrhea	लुकुरिया
Complaint	शिकायत
	शिरामे रहम
Cut back complaints	कमर कटने की शिकायत

Human, person	इंसान
Siezure	दिमागी दौरा
Complaints of siezures	मिरगी का दौरे की शिकायत
Boy	लड़का
Attack	दौरा
Brain	दिमाग
Difference	फर्क
Unani medicines	यूनानी दवायें
Disease, illness	बीमारी
Root	जड़ से
Out	निकाल
Other medicines	और दवायें
Gradually	आहिस्ता-आहिस्ता
Again	दुबारा
Headache	सर में दर्द
Pain	दर्द

Hindi Questions

हकीम मोहम्मद आसिफ़ का काम कितनी पुस्तों से चल रहा है?

- 1 दो पुस्तों से
- 2 दस पुस्तों से
- 3 चार पुस्तों से
- 4 पाँच पुस्तों से

यूनानी पद्धति जो एक यूरोपियन पद्धति है, कितनी पुरानी है?

- 1 सौ साल पुरानी
- 2 हज़ार साल पुरानी
- 3 चार सौ साल पुरानी है
- 4 छः सौ साल पुरानी है

हकीम जी के पास किस किस किस्म के मरीज़ ज़्यादातर आते हैं?

- 1 मिरगी के दौरै वाले
- 2 पेट के रोग वाले
- 3 सब
- 4 जिन औरतों को लुकरिया होता है

यूनानी पैथी एलोपैथी से कैसे अलग है?

- 1 मरीज़ का हाल देख कर दवा देते हैं
- 2 मरीज़ की खून की जाँच करवाते हैं
- 3 मरीज़ का दर्द कहाँ से शुरू हुआ, पहले ये पता करते हैं
- 4 मरीज़ का एक्स रे करवाते हैं

Urdu Transcription

تو یہ بتائیں کہ اس سے پہلے آپ کہیں اور دوا خانہ چلا رہے تھے یا پہلے سے ہی یہیں تھے؟

پہلے سے ہی یہیں پہ ہوں۔۔۔

پہلے سے ہی یہیں تھے۔۔۔ ہوں

تو آپ کے ابا حضور جو حکیم رہے ہیں، تو ان سے آپ نے کیا کیا سبق لیا؟

ان سے میں نے بہت سبق سیکھا۔۔۔ سب کچھ انہوں نے ہی سکھایا میرے کو۔۔۔ جیسے پیٹ کے بارے میں ہے، لیور بڑھ جاتا ہے، یا سیم پر اہلم ہے۔۔۔ اس طریقے سے، جیسے عورتوں کو لوکورہ کی شکایت ہو جاتی ہے۔۔۔ یہ سب یونانی دواؤں میں ہی کیور کرتے ہیں اس کو۔۔۔

جو الفاظ ہیں، یونانی دوا میں، یہ یونان تو گریس ہو گیا،

جی۔۔۔

یروپین ایک پدھتی ہے۔۔۔

جی۔۔۔

تو وہ کیسے، کتنے سال پہلے ہندوستان کی طرف آیا؟ اس کے بارے میں کچھ خلاصہ کریں گے۔۔۔ آپ کے حساب سے کب آیا؟ کتنے سال پرانی ہے یہ؟

ہندوستان میں۔۔۔

جی۔۔۔ یونانی، مطلب یہ جو۔۔۔ یہ جو علاج ہے۔۔۔

جی۔۔۔

یہ کتنے سال پرانا آپ کو لگتا ہے؟

لگ بھگ چار سو سال پرانا ہے یہ۔۔۔

ہندوستان میں؟

جی۔۔۔

اور، تو جو آپ کے دادا تھے، اور آپ کے دادا کے جو۔۔۔

والد تھے۔۔۔ والد صاحب تھے۔۔۔

وہ بھی۔۔۔

حکیم تھے۔۔۔

تو پہلے جب یہاں پر یہ سلسلہ شروع ہوا، تب سے وہ اس کے ساتھ جڑے ہیں۔۔۔ مطلب آپ کا پورا خاندان۔۔۔

جی۔۔۔

اس کے ساتھ جڑا ہوا ہے۔۔۔

جڑا ہوا ہے جی۔۔۔

یہ بات مجھے اپنے الفاظ میں بتائیں۔۔۔

ہمارے جو، ہمارے جو دادا کے جو والد صاحب تھے، حکیم ابیمد الرحمان شاہ، شاملی میں حکیم تھے وہ۔۔۔ اس کے بعد ان کے بیٹے حکیم فضل الرحمان، پھر ان کے بیٹے حکیم خلیل الرحمان، پھر ہمارے والد صاحب حکیم ادر احمد، اسی کام میں جڑے ہوئے تھے۔۔۔ کیرانے میں ہمارے تاؤ جی ہیں، وہ بھی اسی سے، حکیم انصار احمد، حکیم ریاض احمد اسی سے جڑے ہوئے ہیں۔۔۔ ہمارے ایک تایا حکیم ایمان جی، علی گڑھ یونیورسٹی میں حکیم تھے، جو رٹائر ہو گئے وہاں سے وہ۔۔۔ اب وہ آرام کر رہے ہیں علی گڑھ میں۔۔۔ وہ بھی اسی کام میں ہیں۔۔۔

تو یہ بتائیں کہ کس کس قسم کے مریض آپ کے پاس زیادہ تر آتے ہیں اور کون سا علاج آپ زیادہ تر کرتے ہیں؟

میرے پاس زیادہ تر، جو عورتوں کے بچے مر جاتے ہیں، مرے ہوئے ہوتے ہیں نہ۔۔۔ یا جن عورتوں کے لیکوریا کی شکایت ہوتی ہے۔۔۔ شراب رحم جس کے بولتے ہیں، شراب رحم جس کو بولتے ہیں، شراب رحم کمر کٹنے کی شکایت، اس کا علاج ہوتا ہے۔۔۔ اور جو انسان، جو جس کو دماغی دورہ لگتا ہے، جس کو مرگی کا دورے کی شکایت ہو جاتی ہے، اس کا علاج بھی ہمارے پاس ہوتا ہے۔۔۔ ایسے علاج اب بھی چل رہا ہے۔۔۔ اب یہ ہمارا یہاں ایک گاؤں ہے پاس میں، وہاں سے ایک لڑکا آیا تھا، پندرہ بیس سال کا، اس کے دورہ بنتا تھا۔۔۔ ہمارے یہاں ڈاکٹر اچھے، ایم۔ ڈی۔ ہیں، انہوں نے اس کے دماغ میں ٹومر بنا دیا تھا۔۔۔ وہ یہاں، میرے پاس لے کر آئے

اس کو میں نے یونانی دواؤں میں اس کا علاج کرا، ایک مہینہ اس کا علاج چلتے ہو گیا، کافی ٹھیک ہے، اب اس کو اس دوران میں کوئی دورا بھی نہیں بنا ہے۔۔۔

صحیح ہو رہا ہے۔۔۔

صحیح ہو چکا ہے۔۔۔

یہ بتائیں کہ یہ یونانی، باقی جو پیتھی ہیں۔۔۔

جی۔۔۔

ایلوپیتھی ہے۔۔۔

جی۔۔۔

فرق کیا ہے ان میں؟

فرق یہ ہے کہ یونانی دوائیں تو بیماری کو جڑ سے نکال دیتی ہیں، اور دوائیں جو ہیں وہ آہستہ آہستہ، کچھ دیر کے لئے، کچھ دن کے لئے لگتا ہے کہ مریض ٹھیک ہے، لیکن وہ دوبارہ سے بیماری لوٹ آتی ہے۔۔۔ یونانی دواؤں میں ایسا نہیں ہے۔۔۔ یونانی میں حکیم جو ہوتے ہیں وہ بیماری کو لے کر نہیں چلتے، وہ بیماری کی جڑ کو لے کر چلتے ہیں۔۔۔ یہ بیماری کہاں سے شروع ہوئی، وہاں سے لے کر چلتے ہیں۔۔۔ اب ڈاکٹر کے پاس گئے، انہوں نے کہا سر میں درد ہو رہا ہے تو درد کی گولی دے دی۔۔۔ درد کہاں سے شروع ہوا، یونانی میں وہاں سے لے کر چلیں گے۔۔۔

Urdu Vocabulary

Father	آبا	
Unani doctor	حکیم	
Lessons	سبق	
Stomach, abdomen	پیٹ	
Liver swells up	لور بڑھ جاتا ہے	
In this way	طریقے سے	
Feminine problem of leucorrhea	عورتوں کو لیکوریا کی شکایت	
Unani	یونانی	
In the medicines, drugs	دواؤں میں	
Cure, remedy, treatment	علاج	
Series	سلسلہ	
Family	خاندان	
Which kinds	کس کس قسم کے	
Patient	مریض	
Most	زیادہ تر	
Women's children die	عورتوں کے بچے مر جاتے ہیں	
Dead	مرے ہوئے	

Women	عورتوں کو	
Leucorrhea	لیکوریا	
Complaint	شکایت	
	شہام رحم	
Cut back complaints	کمر کٹنے کی شکایت	
Human, person	انسان	
Siezure	دماغی دورا	
Complaints of siezures	مرگی کا دورا کی شکایت	
Boy	لڑکا	
Attack	دورا	
Brain	دماغ	
Difference	فرق	
Unani medicines	یونانی دوائیں	
Disease, illness	بیماری	
Root	جڑ سے	
Out	نکال	
Other medicines	اور دوائیں	
Gradually	آہستہ آہستہ	
Again	دوبارہ	
Headache	سر میں درد	
Pain	درد	

Urdu Questions

حکیم محمد آصف کا کام کتنی پشتوں سے چلا آ رہا ہے؟

- 1 دو پشتوں سے
- 2 دس پشتوں سے
- 3 چار پشتوں سے
- 4 پانچ پشتوں سے

یونانی پدھتی جو ایک یوروپین پدھتی ہے، کتنی پرانی ہے؟

- 1 سو سال پرانی
- 2 ہزار سال پرانی
- 3 چار سو سال پرانی
- 4 چھ سو سال پرانی

حکیم جی کے پاس کس قسم قسم کے مریض زیادہ تر آتے ہیں؟

- 1 مرگی کے دورے والے
- 2 پیٹ کے روگ والے
- 3 سب
- 4 جن عورتوں کو لیکوریا ہوتا ہے

یونانی پیتھی ایلوپیتھی سے کیسے الگ ہے؟

- 1 مریض کا حال دیکھ کر دوا دیتے ہیں
- 2 مریض کے خون کی جانچ کرواتے ہیں
- 3 مریض کا درد کہاں سے شروع ہوا، پہلے یہ پتہ کرتے ہیں
- 4 مریض کا ایکس رے کرواتے ہیں